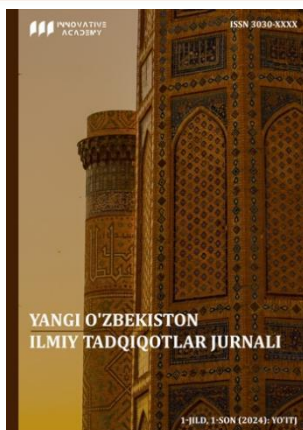

AKSIOLOGIK YONDOSHUVI ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA DEONTOLOGIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

To'xtasinov Umidjon Ma'murjonovich

Osiyo xalqaro universiteti magistranti Tel: +99891-651-20-20

Email: u.m.tukhtasinov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18604545>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 31-yanvar 2026 yil

Ma'qullandi: 6-fevral 2026 yil

Nashr qilindi: 10-fevral 2026 yil

KEY WORDS

aksiologik yondoshuv, qadriyat, deontologiya, deontologik kompetentlik, bo'lajak o'qituvchi, kasbiy axloq, pedagogik ta'lim.

ABSTRACT

Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirish muammosi aksiologik yondoshuv asosida ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Pedagogik ta'lim jarayonida kasbiy qadriyatlar, pedagogik burch, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy mas'uliyatning tutgan o'rni ochib beriladi. Deontologik kompetentlikning mazmuni, tarkibiy komponentlari hamda uni rivojlantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlari asoslab beriladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar pedagog shaxsiga bo'lgan talablarni yanada kuchaytirmoqda. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi nafaqat bilim, ko'nikma va malakalar bilan, balki ularning axloqiy-etik yetukligi, kasbiy burchni chuqur anglash darajasi bilan ham belgilanadi. Ayniqsa, pedagogik faoliyatda deontologik me'yorlarga rioya etish, o'quvchi shaxsiga hurmat bilan munosabatda bo'lish, kasbiy mas'uliyatni his etish bugungi kunning dolzarb talablaridan biridir. Shu jihatdan, bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirish muhim ilmiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu jarayonda aksiologik yondoshuv yetakchi metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Aksiologik yondoshuv shaxsning qadriyatli munosabatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, pedagogik ta'lim jarayonida kasbiy va ma'naviy qadriyatlarni ongli ravishda o'zlashtirishni ta'minlaydi.

Aksiologik yondoshuvning pedagogik mohiyati Aksiologik yondoshuv qadriyatlarni ta'lim va tarbiya jarayonining markaziy elementi sifatida talqin etadi. Pedagogik nuqtayi nazardan, aksiologiya bo'lajak o'qituvchilarda insonparvarlik, adolat, mas'uliyat, burch va vijdon kabi kasbiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu qadriyatlar pedagogik faoliyatning axloqiy poydevorini tashkil etadi. Aksiologik yondoshuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchi pedagogik faoliyatni ijtimoiy ahamiyatga ega kasb sifatida anglaydi. Natijada uning kasbiy qarorlari va xatti-harakatlari axloqiy me'yorlar bilan uyg'unlashadi. Bu esa deontologik kompetentlikning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Deontologik kompetentlik tushunchasi va mazmuni Deontologik kompetentlik – bu bo'lajak o'qituvchining kasbiy faoliyat jarayonida pedagogik burch, axloqiy me'yorlar va kasbiy mas'uliyatni ongli ravishda amalga oshira olish qobiliyatidir. U shaxsning axloqiy pozitsiyasi, kasbiy qadriyatlari va pedagogik xulq-atvori birligida namoyon bo'ladi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, deontologik kompetentlik quyidagi tarkibiy komponentlardan iborat: motivatsion-aksiologik komponent (kasbiy qadriyatlar, ichki motivlar), kognitiv komponent

(pedagogik etika, deontologiya bo'yicha bilimlar), faoliyat komponenti (axloqiy qarorlar qabul qilish va ularni amaliyotda qo'llash), refleksiv komponent (o'z kasbiy faoliyatini axloqiy jihatdan tahlil qilish). Mazkur komponentlarning uyg'un rivojlanishi bo'lajak o'qituvchining kasbiy yetukligini ta'minlaydi. Aksiologik yondoshuv bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirishda keng pedagogik imkoniyatlarga ega. Xususan, u ta'lim mazmuniga axloqiy qadriyatlarni integratsiya qilish, talabalarning kasbiy burchni ongli anglashiga erishish hamda pedagogik faoliyatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida axloqiy dilemmalar, muammoli vaziyatlar, refleksiv topshiriqlar va interfaol metodlardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning deontologik kompetentligini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Bunday yondoshuv talabalarda mustaqil fikrlash, axloqiy tanlov qilish va o'z faoliyatini baholash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirish samaradorligi quyidagi pedagogik shart-sharoitlarga bog'liq: ta'lim mazmuniga aksiologik va deontologik bilimlarni tizimli kiritish, pedagog va talaba o'rtasida subyekt-subyekt munosabatlarini rivojlantirish, axloqiy muhit va ijobiy pedagogik iqlim yaratish, refleksiv faoliyatni rag'batlantirish. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, aksiologik yondoshuv va deontologik kompetentlik masalalari o'zaro uzviy bog'liq holda talqin etiladi. Xususan, mahalliy va xorijiy olimlar pedagog shaxsining kasbiy shakllanishida qadriyatlar tizimi yetakchi o'rin egallashini ta'kidlaydilar. Tadqiqotlarda deontologik yondoshuv pedagogik faoliyatda axloqiy me'yorlarga rioya etish, kasbiy burchni anglash va ijtimoiy mas'uliyatni his etish bilan bog'liq holda o'rganilgan. Pedagogik aksiologiya doirasidagi ilmiy qarashlar bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonini tizimli tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Aksiologik yondoshuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida talabalar pedagogik faoliyatning ijtimoiy ahamiyatini chuqurroq anglay boshlaydi. Bu esa ularning deontologik kompetentligini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirish jarayonida aksiologik yondoshuvni amalga oshirish bir qator pedagogik yo'llarni talab etadi. Jumladan, o'quv fanlari mazmunini kasbiy-axloqiy qadriyatlar bilan boyitish, amaliy mashg'ulotlarda axloqiy muammoli vaziyatlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyot jarayonida talabalarning kasbiy xulq-atvori, muloqot madaniyati va pedagogik mas'uliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Refleksiv topshiriqlar orqali talabalarda o'z faoliyatini baholash, axloqiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirish bo'yicha tajriba-sinov ishlarini tashkil etishda aksiologik yondoshuv metodologik asos sifatida xizmat qiladi. Tajriba jarayonida talabalarning kasbiy qadriyatlari, axloqiy qarashlari va pedagogik burchni anglash darajasi aniqlanadi. Tajriba-sinov ishlari natijalari shuni ko'rsatadiki, aksiologik yondoshuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bo'lajak o'qituvchilarning deontologik kompetentligini sezilarli darajada oshiradi. Bu holat mazkur yondoshuvning pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, aksiologik yondoshuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor vazifalaridan biridir. Ushbu yondoshuv bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy qadriyatlar, pedagogik burch va axloqiy mas'uliyatni chuqur anglashni ta'minlaydi. Natijada ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladigan, ma'naviy yetuk va kasbiy jihatdan malakali pedagog kadrlarni tayyorlash imkoniyati kengayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tojiboyeva G.R. Pedagogik kompetentlik nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Kenjaboyev A.E. Pedagogik deontologiya asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.

3. Kaldibekova A.S. Pedagogik aksiologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. Mardonov Sh. Pedagogika: aksiologik yondashuv. – Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti 2013.
5. UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good – Paris, 2015.

**INNOVATIVE
ACADEMY**